FRA BESÆTTELSE TIL BORGERKRIG I INDONESIEN

POUL BOEG

FRA DEN JAPANSKE BESÆTTELSE TIL RENVILLE-OVERENSKOMSTEN[1]

Den japanske sejr i 1905 i den russisk-japanske krig var fremfor noget den omstændighed, som gav stødet til, at der opstod en asiatisk nationalisme. I det store og hele gjorde denne bevægelse sig kun lidet gældende før den anden verdenskrig, men krigen satte ild også i de gløder, der her havde ligget og ulmet, og snart blev asianismen en af de mest udslagsgivende faktorer i den verdenspolitiske udvikling. Ligesom det var japanerne, der lagde grunden til asianismen, var det også dem, der satte fart i tingene, da de under den anden verdenskrig fordrev den hvide mand fra det meste af Sydøstasien, medens den japanske propagandamaskine til alle sider udslyngede slagordet »Asien for Asiater«.

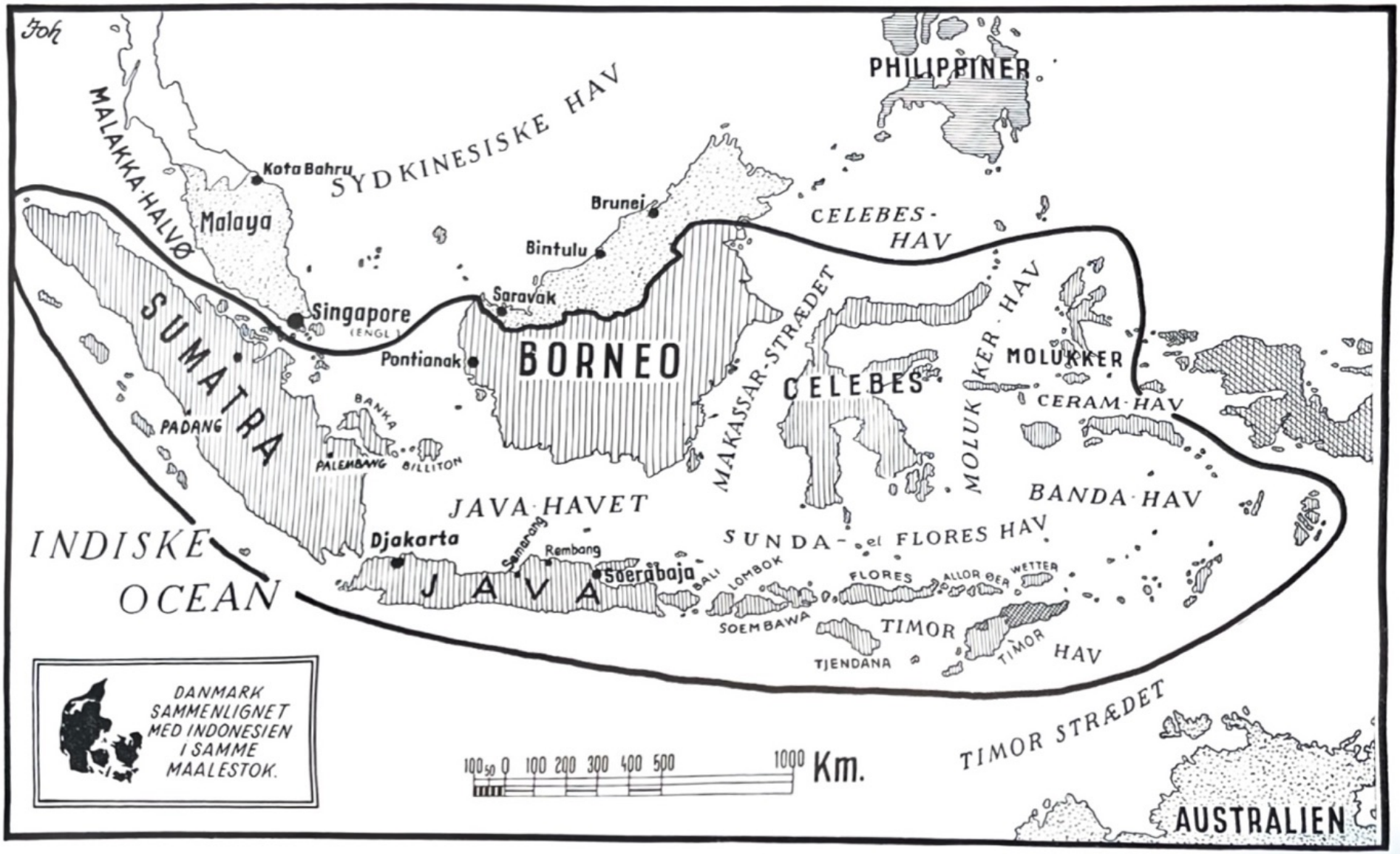
Blandt de begivenheder, der fik en særlig betydningsfuld virkning, var den hollandske kapitulation i marts 1942, een uge efter at japanerne havde gjort landgang på Java. Indoneserne følte instinktivt, at de aldrig mere behøvede at tolerere et hollandsk overherredømme og mente, at havde de blot våben, kunne de modstå hollænderne.

Det kunne derfor ikke undre, at det kom til sammenstød, da hollænderne i 1945 vendte tilbage til Indonesien, og at det hollandsk-indonesiske forhold siden har givet anledning til stadige gnidninger. En overgang så det ud til, at en forståelse kunne nås, navnlig da den såkaldte Linggadjati-overenskomst blev indgået i november 1946, men gensidig mistillid og beskyldninger for ureelle hensigter førte hurtigt til en skærpelse af forholdet. Denne udløstes i Hollands første militæraktion i juli 1947, som atter førte til Renville-overenskomsten af 17. januar 1948.

INDONESIENS REAKTION PÅ RENVILLE-OVERENSKOMSTEN

Renville-overenskomsten affødte i Indonesien megen debat og strid, som endte med en regeringskrise. Indonesien styredes dengang af en koalitionsregering med Sjarifuddin i spidsen, som havde overtaget regeringsmag-

[1] For sammenhængen og overskuelighedens skyld er denne epoke her indledningsvis trukket summarisk op, men forsåvidt angår detaillerne i denne tidsperiode henvises til professor Sven Henningsens artikel i Økonomi og Politik 1948, S. 9–19.

Kort over Indonesien med Danmark indsat i samme målestok.

ten i juli 1947. Sjarifuddin havde dannet regering som leder af Indonesiens socialistiske parti (PSI), i hvilket han havde ledelsen sammen med den forhenværende premierminister Sjahrir. I regeringen var endvidere repræsenteret Sukarnos store parti, nationalistpartiet (PNI), samt et andet af Indonesiens dominerende partier, det muhammedanske Masjumi. Både PNI og Masjumi var imidlertid imod Renville-overenskomsten, som de fandt rummede for store indrømmelser til hollænderne, hvorfor de trak deres medlemmer ud af regeringen. Følgen blev, at en ny regering dannedes den 27. januar 1948 under forsæde af den fra frihedskampen så populære og ansete vicepræsident Mohammed Hatta og med deltagelse af PNI og Masjumi samt en række småpartier. Hatta er ikke selv egentlig partipolitiker, men han sympatiserer afgjort med Masjumi.

Ikke alene PNI og Masjumi var modstandere af Renville-overenskomsten, også kommunisterne var misfornøjede. De indonesiske partier stod imidlertid i 1948 ikke samlede i spørgsmålet om forholdet til Holland, hvilket må ses på baggrund af den almindelige internationale situation. FN's sikkerhedsråd havde allerede tidligere befattet sig med det hollandsk-indonesiske forhold, og i 1947 var der blevet nedsat en FN-kommission, den såkaldte Committee of Good Offices. Selvom der under FN-debatten herom havde vist sig klare meningsforskelligheder mellem Sovjet og andre stater, var man dog på dette tidspunkt endnu ikke nået til de skarpe standpunkter, som fulgte med den kolde krig. Da denne imidlertid for alvor brød ud i 1948 med blokaden af Vest-Berlin og kuppet i Czekoslovakiet, fulgtes disse begivenheder af hændelser i Sydøstasien, som yderligere tydeliggjorde den internationale kommunismes hensigter. I februar 1948 afholdtes således en kommunistisk ungdomskongres i Calcutta, i hvilken deltog delegationer fra Indonesien og mange andre sydøstasiatiske lande, samt fra Sovjet. Her fik de kommunistiske partier instruks om at gå mere aggressivt til værks.

INDONESIENS KOMMUNISTPARTI (PKI) OG OPRØRET I MADIUN, SEPTEMBER 1948

Der kom nu en blomstringstid for det kommunistiske parti i Indonesien, PKI. Partiet var straks ved dets grundlæggelse i 1920 blevet tilsluttet Komintern, og blev i vid udstrækning dirigeret fra udlandet. I 1926 og 1927 gennemførte PKI opstande, som blev slået ned af hollænderne og medførte, at partiet blev erklæret ulovligt. Først i 1945 blev det kommunistiske parti atter tilladt, men hæmmedes i de første efterkrigsår af uenighed om, hvor ortodoks en politik, der skulle følges. Da Kominform dannedes i oktober 1947 skete der imidlertid en større tilnærmelse til den internationale kommunisme. Da Sovjetunionen samtidig fremstillede sig som den asiatiske nationalismes forkæmper og gjorde sig til en utrættelig fortaler for Indonesiens selvstændighed, vandt PKI øget tilslutning.

PKI begyndte at føle sig stærkt. Misfornøjelsen med Renville-overenskomsten bredte sig mere og mere. Kommunisterne i Indonesien savnede ikke blik for at udnytte en misfornøjelse. Muso, en veteran inden for PKI, vendte i foråret 1948 tilbage til Indonesien efter tyve års ophold i udlandet, fortrinsvis Moskva. Muso – velbevandret i oprørsteknik, propaganda og jerndisciplin – tog inden for partiet tøjlerne i sine hænder. Han vidste, hvordan Moskva ville have det. Havde ikke Zinoviev allerede i 1925 sagt, at vejen til det kommunistiske verdensherredømme gik over Asien – ikke over Vesten.

I den reaktionære kolonimagt og den forhadte Renville-overenskomst så Muso den chance, han havde ventet på. Den 18. september 1948 gav han ordre til et stort kommunistisk oprør i Madiun, et fagforeningscenter på Midt-Java. Men den kommunistiske opstand mislykkedes lige så totalt som den, partiet havde iværksat i 1926–27, og af de samme grunde – utilstrækkelig forberedelse og dårlig politisk »timing«. Den indonesiske regering slog hårdt til, og efter omfattende blodsudgydelser, som bl. a. kostede Muso og flere andre førende kommunister livet, blev opstanden endelig kvalt den 25. oktober.

Ikke blot militært, men også politisk og prestigemæssigt, led PKI nederlag. Sammenhængen med de nogenlunde samtidige kommunistiske tumulter og opstande i Hyderabad, Burma, og Philippinerne, samt med junglekrigen i Malaya var åbenbar, og PKI var nu placeret som et parti, der ikke arbejdede for sit eget land men for verdenskommunismen.

Dette blev yderligere understreget gennem dannelsen af et andet kommunistisk parti, Partai Murba, eller Proletariatspartiet, hvis vigtigste programpunkt netop var at være et *nationalt* kommunistisk parti til forskel fra PKI. Oprøret i Madiun gjorde PKI så upopulært, at det tog partiet ca. 5 år at genvinde den position og betydelige tilslutning, det havde inden oprøret.

DET INDONESISK-HOLLANDSKE FORHOLD EFTER MADIUN

Da den kommunistiske opstand, som en overgang havde medført at striden med Holland trådte i baggrunden, var knust, koncentrerede interessen og kræfterne sig påny om forholdet til Holland. De demarkationslinjer, som Renville-overenskomsten havde fastsat mellem områder under hollandsk besættelse og områder under indonesisk kontrol – Java blev f. ex. opdelt i fire områder – blev ikke altid respekteret. Større eller mindre skærmydsler forekom til stadighed og dannede en lidet frugtbar baggrund for de fortsatte forhandlinger om de mange uløste problemer. Forhandlingerne brød da også sammen den 11. december 1948. Holland udstedte et ultimatum til regeringen Hatta. Der forlangtes svar senest den 18. december.

I realiteten krævede Holland, at den indonesiske regering skulle akceptere det hollandske standpunkt på alle vigtige punkter.

Hattas regering svarede ikke. Herefter betragtede hollænderne den våbenstilstandsaftale, der var et hovedpunkt i Renville-overenskomsten, som bortfaldet. Derpå indledtes den anden hollandske militæraktion, som var af endnu større omfang end den første. Faldskærmstropper besatte Djogjakarta, hovedstaden i den indonesiske republik. Præsident Sukarno og seks kabinetsmedlemmer blev arresteret. Betydelige militærstyrker blev sat ind. Efter et par ugers forløb var alle større byer på Java i hollandsk besiddelse. Også på Sumatra fuldførtes den militære aktion hurtigt – med gunstigt udfald for hollænderne.

Militært gik alt efter hollændernes beregning; men siden den første militæraktion i 1947 og de betydelige indonesiske indrømmelser, den førte til, var asianismen, bl. a. gennem Indien, Pakistan, Ceylon og Burmas løsrivelse fra engelsk overherredømme, blevet en stærk politisk faktor, som bl. a. i høj grad påvirkede verdensopinionen. En følelse af asiatisk solidaritet var opstået imellem de nylig frigjorte lande i Asien og de endnu ikke løsrevne kolonier, f. ex. forbød de nævnte fire asiatiske lande straks efter militæroperationernes begyndelse KLM at benytte deres flyvepladser. Disse lande tog også initiativ til afholdelsen af en asiatisk konference i New Delhi, hvor henved en snes lande mødtes og den 23. januar 1949 vedtog en omfattende, enstemmig resolution til fordel for Indonesien, som bl. a. indeholdt den målsætning, at Indonesien skulle være en uafhængig nation senest fra 1. januar 1950. Denne resolution afspejlede sig fuldstændigt i en resolution, som FN's Sikkerhedsråd vedtog den 28. januar 1949, og det internationale pres, som dermed blev lagt på Holland, kunne dette land vanskeligt sidde overhørig. Hertil kom, at der nu også i Holland begyndte at gøre sig meget delte meninger gældende om den rette politik overfor Indonesien, hvilket bl. a. gav sig udslag i, at en af de mere reaktionært indstillede ministre måtte søge sin afsked.

OVERENSKOMSTEN AF 2. NOVEMBER 1949

Omsider blev nye forhandlinger derfor optaget, og parterne mødtes til en rundbordskonference i Haag i august 1949, som førte til den hollandsk-indonesiske overenskomst af 2. november 1949. Dennes hovedpunkter var følgende:

1) Holland anerkendte Indonesiens fuldstændige selvstændighed fra den 29. december 1949.
2) Indonesien blev gjort til en forbundsstat bestående af Republikken Indonesien (det meste af Sumatra og store dele af Java) samt 15 andre enkeltstater.
3) Mellem Holland og Indonesien oprettedes en union, for hvilken den hol-

landske dronning var statsoverhoved, men som iøvrigt havde en temmelig løs ramme og nærmest syntes at have haft det britiske statssamfund som forbillede.

4) Vest Ny Guinea forblev indtil videre under hollandsk overhojhed, men områdets endelige politiske status skulle fastlægges ved nye forhandlinger mellem parterne senest et år efter Indonesiens selvstændighed.

Dermed var en vigtig og betydningsfuld fase i udviklingen afsluttet; men dette betød langtfra, at Indonesiens plager var til ende, og ejheller at hollandsk indflydelse i Indonesien var ophørt. Tværtimod beherskede Holland stadig i vid udstrækning det økonomiske liv, ikke mindst plantagerne, kommunikationsnettet, olieindustrien og minedriften. Den overenskomst, der var indgået med Holland, blev også langtfra anset for tilfredsstillende af Indonesien, og den indonesiske regering arbejdede straks på at få den ændret.

Indonesiens forenede Staters første regering var et forretningsministerium med Hatta som premierminister og med en lang række kendte navne i kabinettet. Sultanen af Djogjakarta blev således forsvarsminister, og finansministeren var Sjafruddin Prawiranegara, den senere premierminister i den oprørsregering, som udnævntes i februar i år.

DEN INDONESISKE ENHEDSSTAT

Hattas regering så det som sin første opgave at komme bort fra den forbundsstat, som var blevet skabt efter hollandsk ønske, og som var en torn i øjet på mange, fordi den betragtedes som et levn af den gamle »del og hersk«-politik. Så tidligt som i januar og februar 1950 blev taget en række skridt med henblik på afskaffelse af federationen; blandt andet fremsattes lovforslag om afholdelse af folkeafstemninger i enkeltstaterne om forfatningsmæssige ændringer. En række enkeltstater blev derpå indlemmet i den indonesiske republik, og allerede i marts var antallet af stater indskrænket til fire.

Bevægelsen mod enhedsstaten mødte dog ikke lige stor tilslutning overalt, navnlig ikke i Øst-Indonesien med hovedøen Celebes (Sulawesi). Allerede i den hollandske tid havde Øst-Indonesien nydt godt af et udstrakt selvstyre, og i 1950 blev det en federalismens højborg, båret af etnologiske og kulturelle forskelligheder samt af et traditionelt had til javanerne og den javanske nationalisme eller – som man nu kaldte den – kolonialisme. Da den federale regering i april ønskede at landsætte tropper i Øst-Indonesien, gjorde en deling øst-indonesiske soldater, anført af kaptajn Abdul Azis, modstand og tog en række officerer til fange. Regeringen opgav sine militærplaner, efter at Azis havde besat havnen, radiostationen og regerings-

bygningerne i Macassar, hovedstaden på Celebes. Efter en række indviklede forhandlinger mellem forbundsregeringen og regeringen i Øst-Indonesien blev der givet Azis frit lejde til at rejse til Djakarta. Hertil ankom han den 14. april og blev ufortøvet arresteret. Oprørsbevægelsen brød nu sammen i det meste af Øst-Indonesien.

Dog ikke på de sydlige Molukker. Denne øgruppe dannede en selvstændig republik i april 1950. Hovedøen er Ambon, hvis kristne befolkning altid har stået meget stejlt overfor Java. Forbundsregeringen indledte en militæraktion, men først efter flere måneders forløb måtte Syd-Molukkerne bøje sig for den militære overmagt.

Trods disse og andre indre vanskeligheder lykkedes det regeringen Hatta at få gennemført enhedsstaten, som trådte ud i livet den 17. august 1950 – 5-årsdagen for Sukarnos proklamation af Indonesiens uafhængighed. Enhedsstaten blev underlagt et centralstyre fra Djakarta. Landet inddeltes desuden i 10 provinser, Nord-, Midt- og Syd-Sumatra, Vest, Midt- og Øst-Java, Borneo, Celebes, Molukkerne og Sundaøerne, men de provinsielle myndigheders kompetence var yderst begrænset. Denne mangel på decentralisation i styret af et land, der består af over 3000 øer, med en afstand mellem yderpunkterne på 5000 km, med en befolkning repræsenterende mange forskellige sprog, kulturer, racer og religioner, samt med vidt forskellig social struktur og økonomiske forudsætninger, er den dag i dag en af de stærkeste ufredsskabende kræfter i Indonesien.

DEN POLITISKE UDVIKLING I ENHEDSSTATEN.

REGERINGEN NATSIR

Samtidig med enhedsstatens oprettelse indtrådte et regeringsskifte, idet Mohammed Natsir, igennem lang tid Masjumis formand, overtog premierministerposten i spidsen for en koalitionsregering repræsenterende ikke mindre end 8 partier men med tyngdepunkt i Masjumi. De vigtigste oppositionspartier var PNI og PKI.

Som de fleste indonesiske regeringer, fik også Natsirs en kort levetid og måtte træde tilbage allerede i marts 1951. Pånv var det det fundamentale problem om omfanget af det lokale selvstyre, som afstedkom vanskeligheder, idet regeringens vægring ved at imødekomme krav fra provinserne på dette punkt medførte dens fald.

REGERINGEN SUKIMAN

Natsir indgav sin afskedsbegæring den 20. marts 1951, men først den 26. april blev en ny regering dannet. De langvarige regeringskriser har iøvrigt været et typisk træk i Indonesiens politiske liv. Natsirs efterfølger blev en anden ledende Masjumi-politiker, Sukiman, som ligeledes dannede en koalitionsregering, hvori nu også PNI deltog.

Heller ikke regeringen Sukiman havde lette arbejdsvilkår i styret af den unge nation, som endnu i så høj grad var præget af manglende politisk modenhed, økonomiske vanskeligheder og splittelsestendenser. Kommunisterne, som efter Madiun oprøret i nogle år havde spillet en tilbagetrukken rolle, begyndte nu atter at røre på sig og arbejdede navnlig gennem fagforeningerne, specielt SOBSI, som var tilsluttet den ligeledes kommunistiske WFTU (World Federation of Trade Unions). Kommunisterne kæmpede med deres traditionelle midler, strejker og oprør. Forskellige kommunistisk inspirerede uroligheder nåede deres klimaks, da Sukiman den 29. oktober 1951 gav oplysning om, at omkring 15.000 kommunister var blevet arresteret, og at en »underjordisk bevægelse med fremmed støtte« havde haft planer om at myrde præsidenten, vicepræsidenten, samt en række andre højtstående personer.

Det var imidlertid ikke kun kommunisterne, som voldte regeringen kvaler, men dennes hovedproblem var i det hele at få genoprettet ro og orden i landet, hvor kamphandlingerne lige siden den japanske besættelse havde gjort det muligt for en række bander at husere. Banderne består fortrinsvis af forhenværende soldater og frihedskæmpere. Den mest berygtede af disse bander, Darul Islam, som samtidig er den bedst organiserede og udrustede, har dog tillige hvilet på et religiøst grundlag og består af fanatiske muhammedanere, der ønsker ved vold at skabe en teokratisk, ren islamitisk stat. Darul Islam var under Sukiman-regeringen meget aktiv og voldte regeringen betydelige vanskeligheder, bl. a. fordi man nødig ville foretage militære aktioner mod trosfæller. Sligt kunne skabe martyrer, hvilket ville øge Darul Islams tilslutning, der allerede dengang ansloges til at omfatte 25–50.000 sympatisører. Hertil kom regeringens manglende tillid til hæren, hvor kompagnier, der skulle bekæmpe Darul Islam, i stedet gik over til modstanderen. Endv. havde kabinetsmedlemmerne grund til frygt for repressalier mod dem selv eller deres familie, hvilket i forbindelse med de store forsyningsmæssige og andre vanskeligheder ved en effektiv indsats mod guerillastyrkerne yderligere bidrog til regeringens ulyst til at skride ind. Herved skaffede Sukiman-regeringen sig ry for at være en svag regering.

Det blev dog hverken mangelen på retssikkerhed eller kommunistiske uroligheder, der fældede Sukiman-regeringen. I begyndelsen af 1952 indgik udenrigsministeren, uden at have sikret sig de øvrige ministres indforståelse, en aftale med den amerikanske ambassadør om bistand under MSA, Mutual Security Administration. Aftalen afstedkom en så voldsom bølge af anti-amerikanisme, at regeringen måtte trække sig tilbage den 27. februar 1952. Forklaringen på denne voldsomme modstand mod en tiltrængt økonomisk hjælp må ikke mindst søges i, at 350 års vestligt styre havde gjort indoneserne overfølsomme over for eventuel vestlig indflydelse.

REGERINGEN WILOPO

Først den 3. april 1952 dannedes en ny koalitionsregering under forsæde af Wilopo, som tilhørte PNI. Dette parti var dengang Indonesiens næststørste parti, og havde taget skarpt afstand fra amerikanske hjælpeprogrammer. I regeringen deltog endv. Masjumi og en række mindre partier; men Wilopos kabinet var mere venstreorienteret end det foregående.

Således tilskyndede regeringen Wilopo PKI til større aktivitet og begyndte at søge støtte hos dette parti, hvilket skyldtes, at de første svage spirer til uoverensstemmelser mellem Masjumi og PNI, landets to største og tonegivende partier, nu begyndte at vise sig. Hermed var grundlaget skabt for den splittelse, der senere skulle opstå mellem Hatta og Sukarno. Spændingen voksede efterhånden som PNI bevægede sig mere og mere mod venstre bl. a. ved at indlede et direkte samarbejde med SOBSI, og den førte til sidst til kabinettets sprængning i sommeren 1953.

Inden da havde faren ved PNI's kommunistvenlige kurs klart manifesteret sig gennem den såkaldte *17. oktober-affære*. Stridens genstand var den indonesiske hær, om hvis organisation og opbygning der stod politisk strid. Hæren var meget broget sammensat og bestod bl. a. af grupper med hollandsk, japansk og indonesisk uddannelse, samt af guerillastyrker. Forsvarsministeren, Sultanen af Djogjakarta, var tilhænger af at beholde en hollandsk militærmission med henblik på at kunne uddanne en mindre, men veldisciplineret hær, trænet efter vestligt mønster. Sukarno, og mange med ham, var imidlertid modstandere af en hollandsk militærmission, selvom denne opholdt sig i Indonesien efter landets eget ønske og til landets eget bedste. Man burde efter deres mening ikke tilstræbe en professionel hær, men en »folkehær« med tidligere guerillakrigere som grundstammen. Kommunisternes standpunkt til dette alternativ frembød ingen tvivl. Deres chance for indflydelse i en veldisciplineret professionel hær var ikke store, hvorimod langt de fleste gamle frihedskæmpere og guerillasoldater var kommunister. Som så ofte faldt Sukarnos og kommunisternes synspunkter sammen.

Under indflydelse af modsætningerne mellem præsidenten og forsvarsministeren begyndte også parlamentet at interessere sig for hærens stilling og vedtog den 16. oktober 1952 et mistillidsvotum til forsvarsministeren. Denne havde mange tilhængere både i hæren og i folket, og den 17. oktober udbrød mytteri inden for hæren, samtidig med at store folkedemonstrationer fandt sted i Djakarta. Hæren stillede krav til regeringen om afløsning af det af præsidenten selv udpegede parlament med et folkevalgt parlament. Herudover stod det ikke aldeles klart, hvad opstandens ledere ønskede at opnå. Det lykkedes ved beslutsom handling regeringen at kvæle opstanden, og få dage senere fandt et kontra-mytteri sted fra en officersgruppe, da